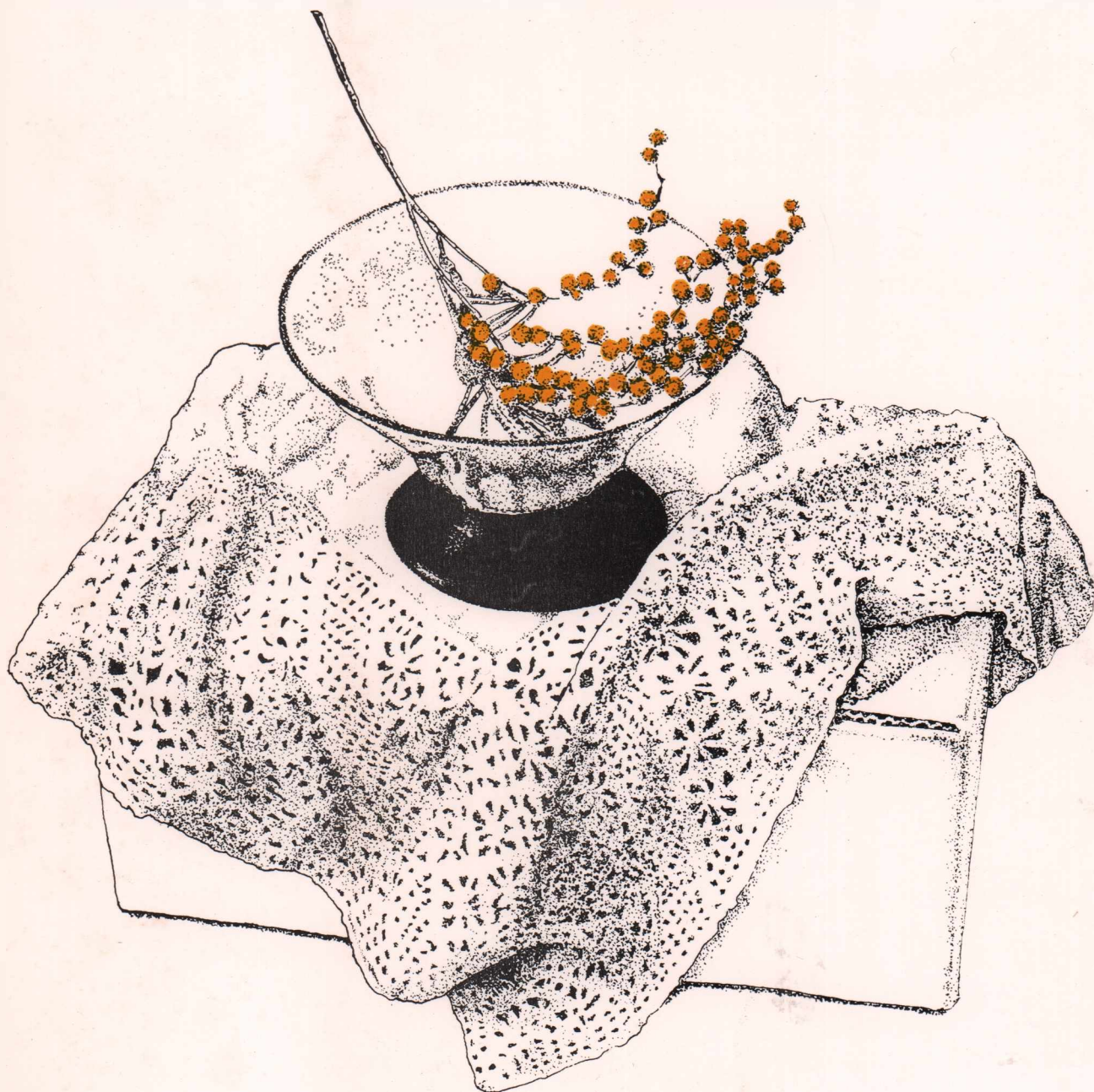

artilletres

REVISTA CULTURAL. — NÚM. 8. — CASTELLAR DEL VALLÈS. — DESEMBRE 1989

MARIA VILLAGÓMEZ, UNA ILLA DE POESIA UNIVERSAL — L'ART DE SÍRIA BRAU — PERE CALDERS, NARRADOR — EL FENOMEN *RETAULE* — ARXIU GAVÍN: *INVENTARI D'ESGLÉSIES* (i III) — MIQUEL DESCLOT: *APUNTS AMB DATA* (1987).

Edifici Serveis Centrals - Sabadell

Bones festes!

MARIÀ VILLANGÓMEZ, UNA ILLA DE POESIA UNIVERSAL

Marià Villangómez i Llobet ha obtingut enguany el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes

Setembre de 1965. Marià Villangómez i Tomàs Garcés sobre el fons de calç eivissenca de l'església de Sant Jordi

No és gens fàcil presentar amb quatre paraules un home que fa més de setanta anys que treballa amb les paraules per expressar-se, per establir, als límits de la llengua i el silenci, uns ponts de poesia que facin del seu viure solitari una vida solidària.

*«Sí, la vida sencera, real; i ara i adés
una veu, un desig, un somni inassolible,
poesia, amor, res, una recerca vaga
del gran bé amb què ens temptaven, impossibles, els
[éssers;*

*i ensems tot un tresor incompartible,
fugisser, meu i que hauria volgut
donar a tothom...»*

Tanmateix, la seva meravellosa tossuderia l'ha portat a intentar-ho al llarg de tots els seus llibres i a aconseguir-ho, sense cap mena de dubte, en molts moments amb poemes memorables, amb pàgines immillorables. D'aquest home que va néixer a la ciutat d'Eivissa ara fa més de setanta anys, cal dir, sobretot, que és un enamorat apassionat i lúcida de la seva terra, del seu mar, de la seva llengua i de la seva llibertat.

Poeta per damunt de tot, ha dedicat la seva vida al lirisme paisatgista, a la introspecció elegíaca, a la reflexió serena i al combat per la llengua pròpia i la seva dimensió social.

Prosista d'una qualitat excepcional, autor dramàtic de caire popular, traductor exemplar de poetes europeus contemporanis, gramàtic i professor de llengua en temps difícils, animador i promotor d'activitats culturals amb

discreció i constància, mestre admirat i cordial de moltes generacions d'eivissencs compta, doncs, amb prou mèrits perquè l'Òmnium Cultural s'honorés enguany nomenant Marià Villangómez Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. Premi controvertit en certes ocasions, aquest cop ha estat festejat amb unanimitat.

Tothom qui ha llegit una mica l'obra d'aquest poeta illenc —encara poc conegut entre nosaltres— sap que tard o d'hora s'acabarà reconeixent el seu valor universal i perdurable.

Fem avui mateix un primer pas per conèixer i estimar alguns dels seus poemes que des de fa un parell d'anys es troben a l'abast de tothom en una bona edició de les *Obres Completes* a càrrec d'Edicions del Mall.

El seu llibre preferit és «Sonets de Balansat», escrit a Sant Miquel de Balansat el 1956, poblet on durant uns quinze anys va fer de mestre, del qual he seleccionat dos poemes que em sembla que reflecteixen prou bé la seva temàtica i el seu domini de l'estructura poètica rigurosa: «Tot el que no dirè» i «Illa fidel».

Una breu nota del seu amic i també gran poeta Tomàs Garcés il·lumina l'especial atmosfera d'aquest llibre: «Aquest home alt i corpulent, sobri, pensívol, que mira somniós per la finestra oberta. Enllà se senten els crits dels ocells, s'insinua l'escenari del camp, s'escola el rit-

me de les estacions. I mentrestant germinen aquests sonets admirables».

Del seu llibre més conegut, *El cop a la terra*, escrit també a Sant Miquel a mitjan dels anys cinquanta però no publicat fins al 1962, premiat i reconegut per la crítica del moment per la seva unitat i la seva contundència expressiva, n'he seleccionat dos poemes: «La Pluja», que planteja la tensió entre els homes que durant tant de temps l'han desitjada, i la realitat implacable i poderosa de la força de la natura, i «La Paraula», que expressa amb sorprenent claredat i convicció la íntima relació que tenim amb la pròpia parla.

Prenent-me una petita llibertat per la confiança que em dona l'amic Josep Ramon, director de la revista, he seleccionat un cinquè poema d'un llibre poc conegut però que a mi m'emociona especialment: «L'Illa» de *Els béns incompatibles*, també com el altres dos escrits a Sant Miquel de Balansat i en els mateixos anys, i que fa de contrapunt a l'estructura closa i continguda dels sonets a través d'un vent obert i fluent de paraula poètica generosa per intentar expressar aquests béns incompatibles que, malgrat tot, vol compartir. L'Illa no és només la seva Eivissa natal, és el símbol del poeta i de la solitud de l'ànima universal.

JOSEP VALLCORBA COT

TOT EL QUE NO DIRÉ

Però els llavis del vers són també muts.
Proven ara i adés —ales ardides
i pures— d'aixecar-se. Ai, estremides
clarors als ulls d'ocells alts i absoluts,

on s'eixamplen els plecs dels camps caiguts
i les ones de blau aprofundides!
El món, dins el sonet, hi té unes mides
i els moments hi són falsos, cecs o eixuts.

El vell record no sembla que hi respiri.
S'ha esbravat el meu somni entre el paper.
Els poemes són creus de cementiri.

Tanta d'absència, avui, busqui recer,
per sempre, al vers. Tot el que no diré,
tot el que no he dit, vull conduir-hi.

ILLA FIDEL

No trobaràs la terra que jo veig,
ni tan sols el seu lloc a on guiada
és la nau, viatger. Una altra alenada
m'afavoreix el rumb, bé de llebeig

bé de gregal, més pura. Abstret passeig,
dins meu, per una illa treballada
i ja en saó. I la túnica daurada
no es desclou sense un llarg, dur malaveig.

No trobaràs la pedra que s'arrela
en quaranta anys de somni i de desig
i floreix en uns cims de poesia.

L'aire que hi duu coneix sols una vela.
Veuràs el puig, el solc, l'arbre... I jo, enmig,
altra llum dins la llum, més fèril dia.

LA PLUJA

Vet aquí la pluja coronant tot el poble,
la pluja desitjada, la pluja suplicada,
la pluja amb què es compta,
ara fidel a la cita amb la tardor.
La pluja envaeix, recorre aquest cel nostre.
Oh els núvols i la pluja pel seu superb reialme,
i la pluja i el vent gronxant-se sobre el poble,
i el poble que es recull sota el do que gravita!

Dramàtic i profund palau de la natura.
Ara és això el que pensa l'home,
de l'aixopluc estant.
Veu els camins fangosos, els boscos remoguts,
contempla el cel per on l'aigua envesteix, bellíssima.
La vida sorgeix de la lluita, és terrible
aquesta força llarga de l'aiguat,
aquest llamp que ara uneix terra, cel, instantanis,
el tro que cruix, rodola pels seus ràpids terrats
—ah! l'amor també acaba en tempestat, en fúria.

És, d'una casa a l'altra, per les feixes begudes,
llarg i difícil el camí.

Però feixes, i cases, i camins, i torrents,
són petits com joguines sota la pluja gran
—sota la pluja gran, ara reina emmantellada,
agitada i dansaire pels seus dominis aeris,

fosca i lluent, terrible i cordial,
que espolsa entorn del poble la seva falda humida
i trepitja damunt homes i camps
com la nostra sabata devora un formiguer.

LA PARAULA

Una herència imprecisa passava de les mans,
de la ment, de la llengua del pare a les dels fills.
Amb la terra rebien uns costums i una parla;
aquesta parla pròpia per la qual eren ells,
no uns altres; una parla
de terrassans, de mariners,
que conformava el seu pensar,
no estranya als puigs, als camps,
a l'ona repetida que els cenyia,
a l'aire més subtil, més íntim que alenaven.
Uns vells mots, un accent, una facilitat
peculiar per a dir aquestes coses

que es veuen i que s'empren,
per a dir la nostra ànima,
la que té cadascú i l'ànima de tots;
sí, aquest món invisible que s'estreny sobre una illa.

Una mena de buf, una mena de flama,
que ens abraça per dins i canta o illumina
part de fora; una veu, un crit per on nosaltres
ens coneixem —talment l'íntima flama
que abans de morir passa d'una teia
a una altra teia nova:
sempre les joves llengües amatents
a recollir l'encesa i pura herència.
Unes paraules amb ressons eterns,
sol, terra, mare, llavor, Déu;
belles paraules alternants, *nit, dia;*
útils, de ferro o fusta, *arada, escoda;*
que volen cap al cel, *àguila, núvol,*
o que habiten la terra, així *cavall, pi, rosa,*
o es mouen, *ona, déntol,* per la blavor de l'aigua.
Va i ve de boca a boca la *besada,*
i es repenja la *feina* dels dos braços,
i la *pena* camina pit endins,
i és curt el *crit* i llarga l'*esperança,*
i no arriba la *mort* sinó dins cadascú,
i rimen *blau* i *pau,* *migdia* i *alegria.*
El conte: *Això vol dir que era,* que era un infant
atent a la paraula de la mare,
l'infant distret que els segles anaven a buscar.
La cançó: una cançó s'aprofitava
d'unes velles expressions misterioses
que ara prenien el sentit més clar
entorn d'un cor roent que amb l'aire es despullava:
Cor meu, ja no porfidiis,
que has fet tot el que has sabut...
Però passa l'amor i exigeix tot el somni,
i s'estremeix i udola quan troba resistència,
i ara que t'oblid em diuen,
però no oblidaré la teva dolça veu.

Venia passa a passa, segle a segle,
una parla de calç i roca fonda,
una parla fregant sal i savines,
una parla cruixida entre els amants,
tèbia i pacient com la materna llet,
i quan a mi venia i entorn s'arremorava
jo olorava la flor i una humitat d'arrels,
respirava els vells camps, la vella pagesia,
i escoltant un llarg somni escrivia aquests versos.

ILLA

Aquesta terra alçada dins el migdia esvelt,
relleus, llum en la llum, serenament!...
Els puigs tenen al cim
una mica de vent entre pinedes
i tot el blau del cel. I un altre dia,
l'aire, al fons del torrent, era un pou de silenci
i transparència, i durs i assolellats
els carreranys pujaven graons de feixes, boscos,
i s'eixamplava l'illa en el repòs.
Només un broll llunyà d'aigua entre roques
remorejava, i quan venia el cant del gall
era cansat i pàl·lid sota el dia
encès i dilatat. Però la terra
ja penjava la seva tramuntana
de cingles sobre el mar, i ja es sentia
l'esforç de pedra irada i commoguda
per a afermar-se i dominar, enlairada,
tot el cercol marí dels horitzons:
estesa vastitud, amb lentes ones
i escumes en el llavi, estrenyent la cintura
dels penyals que s'arrelen en un món blau i incògnit.
Una vela era un pètal caigut sobre el cristall
de l'aigua, i la gavina pujava cap al cim
el seu dors d'ales estirades,
en voltes reposades, contra la mar suspeses.

L'illa, al cor dens i estret,
duu la blava cançó dels horitzons.
És distància l'esguard des de la roca;
el mar s'adorm sota camins de calma,
laberint vast i pàl·lid d'un mite ja oblidat.
A prop, entre herbes clares, pedra, arena,
el peix troba un reflex naufrag al sol.
Les platges s'abandonen, brillants, emperesides,
al diminut assalt de l'ona i de l'oreig.
Hi ha infants, o record d'infants, al caire fresc
de l'aigua, entre la joia rompent. Però al capvespre
restava sol el mar, abandó i ombra,
tràgica immensitat. El mar era tot viu,
fins als negres avencs de silenci, a la nit;
alenava, enviava la salabor amargant
i humida des del fred del seu golf. La memòria
de la infantesa escolta la veu del mar. Ja dormen
els ocells dins les roques. Sols vetlla el vent, el mar
damunt el qual s'eleva, la llibertat solcada
amplament, el gemec que resta entre les pedres...
Quan l'amor em poblava l'esperit vigilant,
em semblà veure, un vespre d'estiu i immens enyor,
damunt el doll de lluna caigut ones enllà,
un camí de bellesa i de ministeri
per a anar a la més alta follia on es confonen
desesperança i goig en un clam infinit.

Vaixells d'altres estius, de jorns sense memòria,
de ciutats esfondrades, solcaven una mar

no més jove que avui. Veien ribes esquerpes,
ports temptadors. Nauxers drets al timó i esclaus
cansats damunt els remes miraven tendres feixes,
pinedes entre roques, sorgides de l'aurora,
i sentien dolcesa d'humanes veus, de crits
animals, de repòs, de camins en silenci,
al llarg de l'illa. Oh tova extensió d'onades
actives, de combat! Mireu com prossegueixen,
fresques encara, en una primavera terral.
Són ara verdes, camps de blat, fullatge d'arbres,
amb remor tendra, a soles amb la llum i la brisa.
Oculten l'esquelet polsós, l'escorça dura,
en una juvenesa de lleugera virtut.

És també primavera la flor, l'ocell, la queixa
amorosa, la queixa que fereix la felicitat
estranyesa d'un món meravellat,
la clara, impertorbable i aliena bellesa.
Sentiment solitari, estès entre un desert
de sal i transparències!
Ja la ciutat en ombra, en viu repòs, muntava,
cenyida de distàncies, de pau, d'encantament,
amb els murs i campanes penjant damunt la mar,
amb els carrers de pedra i crits de criatura.
Possible era llavors un pensament d'amor,
pregon mirall amb flors caigudes de la tarda,
o el miracle mateix davant els ulls
del pas d'un cos on s'oblidava el món,
esperada sorpresa que oferien els dies,
com una fruita d'or al fons del bru fullatge
que l'amaga o l'ofrena, temptació del braç,
amb el lleu moviment on l'aire s'insinua.

Calla el vent un instant, pren nou alè,
nova abrivada, arriba, i la llarga presència
remou i vincla els arbres, que degoten.
Plou, dins la nit; i pluja i vent, ensems,
són un concert damunt la terra obscura
que em duu un record perdut de la infantesa:
quan, al vespre, de casa estant, mirava
com queia rera els vidres la sonora
pluja en el fosc carrer, sols aclarit
per un llum combatut en un cantó,
vermellenc; i algun home, únicament,
transitava, pressut; la forta passa
ressonant a les pedres, que amb la pluja
eren mullades i brillants... A casa
feia un dolç benestar; cansat del dia,
reposava en l'amor, prop de ma mare.
Oh aquell primer florir d'una branca crescuda
contra un vent de bellesa i de presagi,
l'infant silenciós al qual prenia els ulls
l'àvid adolescent com una font sobtosa.
Una inquietud nova l'estremia.
Damunt la terra veia

els altres homes, germans seus,
la mà en la vella arada, en el martell,
o reposant sota una llum de festa
profunditzada d'àngels en solidari estol.
Veia allunyats en una mar sencera,
al peu de l'oscil·lant arquitectura
de rosa d'unes veles,
els mariners que el cor serè donen al vent.
Veia donzelles com lleugeres brises,
com tanyes que mou la primavera,
on escollir un amor que pels boscos venia,
que venia sonor com una espessa pluja.
Veia el seu propi esguard perdut en llunyanies,
com una llunyania veia l'amor present,
estimava perquè duia una vida clara
damunt la palma de les mans,
perquè vol més amor, l'amor, i va girar-se
a escoltar una cançó feta de mots
que sospitava, ara impensadament
concretats, i era bella, i va adonar-se
que només per a ell tenien un sentit
aquells sons, que sols ell s'aturava a escoltar-los,
i que eren un oreig de matinals ocells,
sostingut entre dos.

No contenia el dèdal de balcons,
de calç amb cel i de pètries murades
una ànsia que volia espais més lliures,
un camp tombat al fons de l'alt carrer,
una corba de feixes, descendida blanesa,
a l'altra banda de la vora rígida
on breument recolzaven llur flanc els clars vaixells:
l'ampla terra moguda i delicada
que amb verdor assetjava, aliada de l'ona,
la vila confiada que els seus portals obria.
Una sang vella i solitària
poblava d'una vida diferent
aquella terra, usat horitzó dels meus ulls,
que per camins i serres s'allunyava.
Nombrosa, repartida pels plans, fins a les serres
i el seu marge boscós i recòndit estesa,
una sang vella i solitària
s'hi vinclava damunt, en un esforç regit
per llunes periòdiques i belles,
per la volta del sol, que torna al temps
d'arades i llavors, de pluges i nits llargues,
regressant lentament dels dies ben oberts
sobre una maduresa groga i càlida
de messes envestides per les falçs en brandada
Oh món desconegut de plàstica harmonia,
amb reflexos d'una eina llimada per la terra,
o d'una creu daurada sobre un pit femení,
dins un ressol, dins un borboll de festa,

del qual sobtadament acudia la màgia
d'un mot despert amb gust antic i nostre!
Cançons que es despenien d'una absència de tardes,
com miracle aturat amb llum que ignora el Temps,
portaven a la meua primavera més tendra
unes flors de perfum al·lucinant,
i per elles rebia obscurs missatges
de veus que m'esperaven de més enllà dels anys,
suscitades dins l'ànima de la terra pregonia.
Tot un poble inquiet dins el costum,
d'un vell posat, amb festes velles i mots d'aurora,
m'esperava a l'eixida del meu somni infantívol,
i els vius llampecs que la cançó m'obria
eren dures imatges d'ombra i llum
en un somni agitat.
Jo amava les imatges i les paraules pures,
pel somni i en la senda on la vida s'allarga.
Ah, el costum de dolcesa d'unes veus entre els llavis,
responent a les veus germanes que m'arriben,
damunt aquest silenci, damunt aquesta pols
de les llengües profundes,
amb el callat, unànime assentiment dels àmbits!
Ah, el mot dens, escollit en un somni, una espera,
que busca els mots precisos que en el vers l'acompanyin,
i s'avenen, tots junts, i un clar sentit extreuen,
i fan com una música amb el cor i la terra!
Sí, jo també cantava, ple d'amor o bé d'ombres.

Ja ho sé, Senyor, que hi ha dolor, por, angúnia, mort.
Però jo m'estimava la vida i fins i tot,
sovint, el que tenia de pecat o baixesa.
M'estimava la vida i, de la vida,
aquest estremiment de miracle en les coses,
talment un somni bell que fuig en venir el dia,
tendrament enyorat i amb un deixant feliç,
company d'alguns records als quals, al capdavant,
s'ha de renunciar. Ja ho sé, amics, tots vosaltres.
Però jo perseguia una ombra per la terra.
Sí, la vida sencera, real; i ara i adés
una veu, un desig, un somni inassolible,
poesia, amor, res, una recerca vaga
del gran bé amb què ens temptaven, impossibles, els
[éssers;

i ensems tot un tresor incompartible,
fugisser, meu i que hauria volgut
donar a tothom... I és aquesta sospita,
buscada inútilment pel món, i sobre el món
nascuda, i com pel món nodrida, el que em sap greu
abandonar. Tot aquest gran deler
i tot l'amor que he après,
es pot fondre amb un últim batec, d'un cor de fang?
¿Eres Tu el que buscava, Déu final,
en el meu pas més pur entre les coses?

SÍRIA BRAU

Síría Brau, Rosa i fulla, oli sobre tauler, 55 × 46 (1989)

SÍRIA BRAU (Sabadell, 1951)

Va néixer a Sabadell, però fa molts anys que està vinculada a la nostra vila. Realitzà estudis de grafisme a l'Escola Massana de Barcelona. Abandonà posteriorment aquest ofici per dedicar-se professionalment a la pintura. Ha obtingut el Premi fi de carrera del Patronat Pro-Arte de la Fundació General Mediterrànea.

Després d'estudiar gravat durant set anys al Conservatori de les Arts del Llibre de Barcelona, va exposar a Venècia els fruits d'aquesta experiència.

En pintura ha realitzat diverses exposicions a Barcelona, Sabadell, Sant Cugat, València i Itàlia. També ha participat en moltes collectives, algunes a Castellar, com la que va tenir lloc el 1980 en homenatge pòstum a l'Alfons Gubern, i a FIRART.

Actualment continua treballant en el gravat i en pintures de gran format. La seva obra ha seguit una evolució constant fruit del seu desig de millorament. Els retrats d'infants han estat seguits per uns dibuixos femenins tot just esbossats. En els coloms i les fonts, elements del nostre entorn més quotidià, hi ha trobat la seva inspiració més personal; en els fons de rius i piscines, la metamorfosi d'elements minúsculs i humils.

La seva tècnica és molt depurada, però gens freda; al contrari, se'ns mostra càlida, intimista i suggerent. Si s'hagués de qualificar d'alguna manera la seva obra, s'imposaria la poètica de l'objecte quotidià.

Síría Brau confessa que li agrada evolucionar i no repetir-se, per això aquesta artista encara no ens ha dit l'última paraula. Sort!

Síría Brau, Ocell a la copa, dibuix, 55 × 46 (1985)

Sírja Brau, La rana, oli sobre tauler, 92 × 73 (1985)

Sírja Brau, La font de Fleming, oli sobre tauler, 65 × 65 (1985)

SÍRIA BRAU: «Em preocupa el pas del temps en els objectes, la naturalesa i l'individu»

Síría Brau, tu ets una artista que per expressar-te utilitzes diverses tècniques, la pintura, el dibuix i el gravat. ¿Quina va ser la primera que vas utilitzar?

—Jo vaig estudiar grafisme a l'Escola Massana, però és un ofici que vaig deixar per pintar a l'oli. He tingut diversos professors com ara en Rallo, de Sabadell. El gravat el vaig estudiar al Conservatori de les Arts del Llibre, a Barcelona. Hi vaig aprendre totes les tècniques durant els set anys que duren aquests estudis.

—¿Amb quina d'aquestes tres tècniques t'hi sents més a gust?

—Amb les tres alhora. En totes hi trobo coses diferents. Ara bé quan faig gravat no ho puc conjuminar amb res més perquè m'absorbeix completament. El dibuix i la pintura sí que els puc alternar, al matí una cosa, a la tarda o nit una altra. El gravat, no. Em demana una gran concentració. Tanmateix és molt emocionant perquè quan graves la planxa i després la poses al tòrcol no saps mai com et sortirà. Sempre et dus sorpreses. Les tres tècniques m'agraden molt.

—Quins són els teus temes predilectes?

—A mi em preocupa el pas del temps en les coses,

en la naturalesa i també en l'individu. Quan agafo unes flors, per exemple, no m'agrada pintar-les de seguida sinó que espero que es marceixin perquè després es transformen, agafen una nova significació, prenen un nou ritme. M'interessa el canvi, la metamorfosi, de les coses.

M'agrada caminar i observar la naturalesa i els seus canvis, veure com l'aigua d'un riu o d'una bassa es va transformant a poc a poc, com les fulles estancades van guaitant el pas del temps. Això és el que em motiva.

—Tu ets una artista que té una tècnica molt depurada i alhora saps transmetre una emoció poètica en l'espectador. Com t'ho fas?

—Utilitzo unes teles molt fines, també pinto sobre tauler preparat a la creta, que és una tècnica que feien servir els antics. No pretenc fer un hiperrealisme fred sinó que intento deixar el quadre sense acabar de depurar-lo del tot. Només el dono per acabat quan crec que comunica allò que jo vull dir, allò que m'ha deixat a mi l'objecte pintat. Vull que quedi dintre d'una determinada atmosfera. M'agrada treure els objectes del seu lloc habitual i posar-los en altres contextos per tal que agafin una nova dimensió.

—¿Quan temps acostumes a estar per pintar un quadre?

—No és una qüestió d'hores. A vegades no saps per què un quadre et surt molt de pressa. Altres vegades el trobes més difícil i t'hi estàs més estona. Jo hi passo totes les hores que són necessàries, i no dubto a esborrar-lo o trencar-lo si no m'acaba d'agradar. La pintura per a mi no és una cosa mecànica sinó sensitiva. Amb la pintura, hi pateixo molt.

—La gent de Castellar et coneix per les il·lustracions que has fet en algunes revistes culturals i sobretot pels dibuixos que vas fer per al llibre de poesies d'en Joan Pinyot, Manual de noves i versemblants metamorfosis. ¿Quina experiència en vas treure?

—Va ser una experiència gratificant. Abans de fer els dibuixos, en Pinyot em va deixar llegir els poemes i em va dir que li fes els dibuixos només en el cas que jo els sentís. No va ser, doncs, una obra d'encàrrec sinó que hi vaig tenir plena llibertat d'actuació. Va ser una experiència amb molta autenticitat. D'altra banda, no era la primera vegada que havia realitzat gravats i dibuixos inspirant-me en poemes, ja ho havia fet abans amb Pedro Salinas, Cernuda, Bergamín...

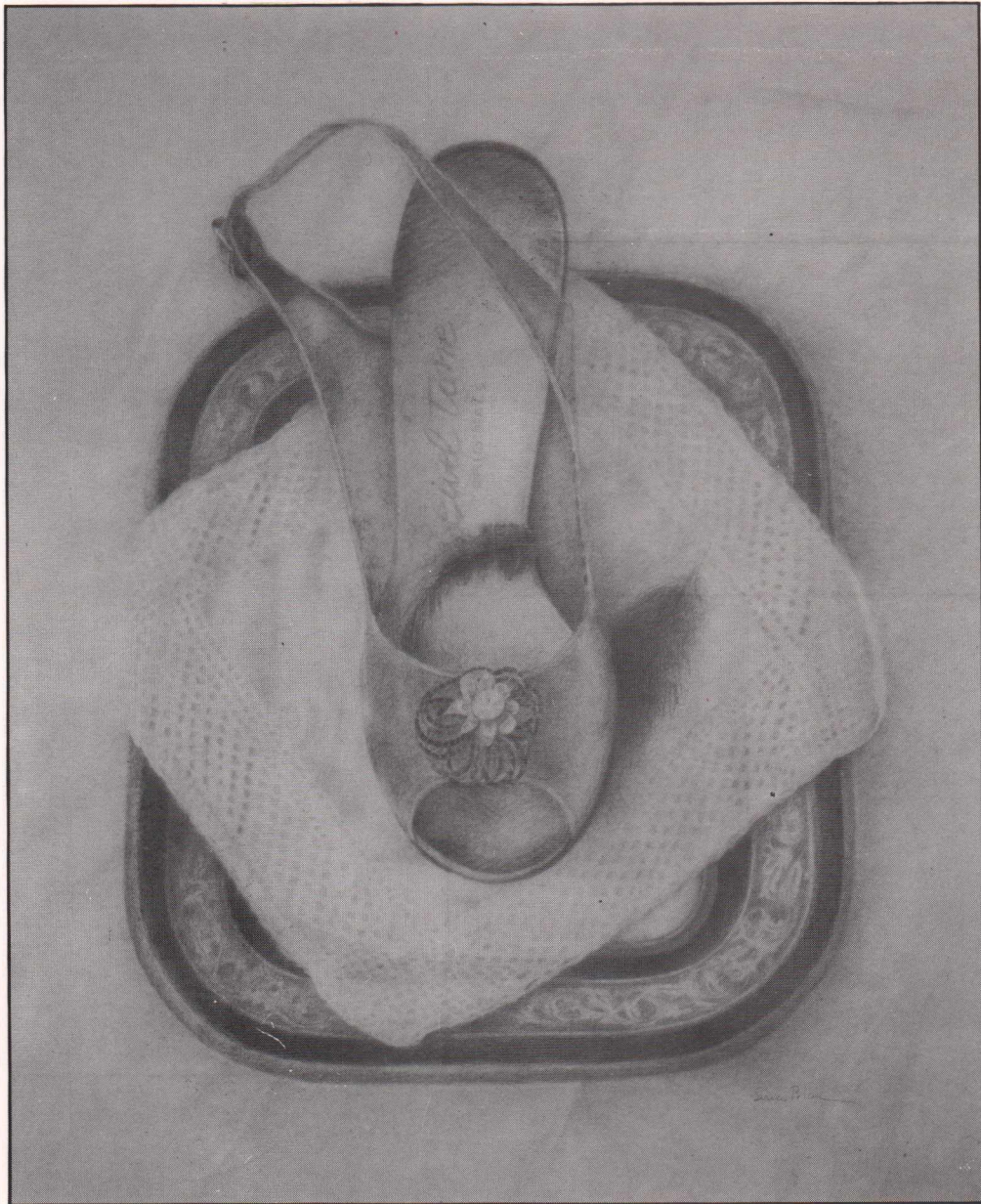
—L'exposició que prepares per a la sala Santi-Art és la primera que fas a Castellar. En què consistirà?

—Hi haurà de tot, un recull de retrats d'infants que he anat fent des de fa anys i també objectes variats. Normalment quan pinto nens ho faig en un ambient determinat. Els objectes d'aquest ambient són els que em serveixen per trobar nous temes per a la meua pintura.

—Moltes gràcies, Síría, i que els déus et siguin propicis en el teu llarg viatge a Ítaca...

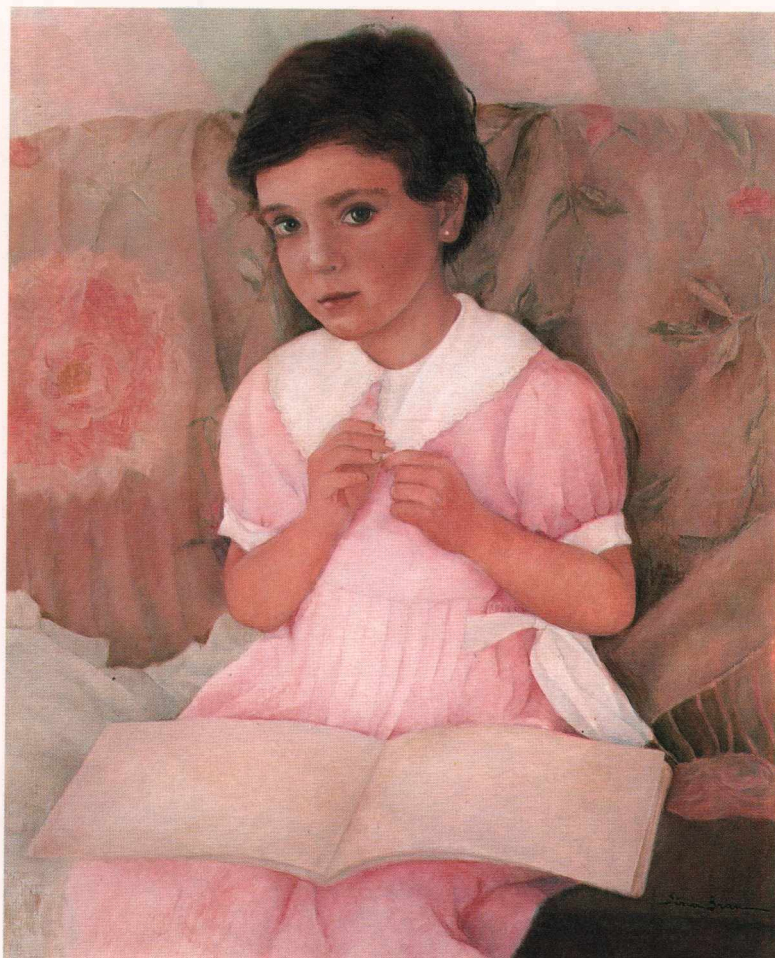
JOSEP RAMON RECORDÀ

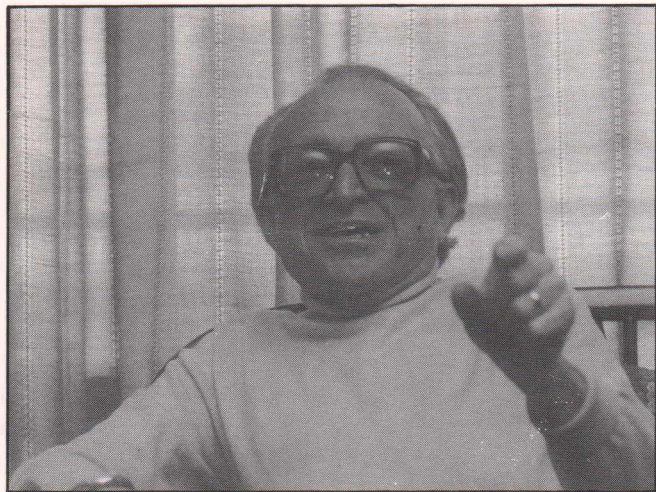
Síria Brau, Sabata, dibuix, 46 × 38 (1988)

Síria Brau, Retrat de nena, oli sobre tauler, 65 × 54 (1988)

PERE CALDERS, NARRADOR

Pere Calders és Premi d'Honor de les Lletres Catalanes 1986.
(Foto Guillermina Puig)

Pere Calders (Barcelona, 1912) és un dels nostres millors escriptors. Els seus contes han gaudit darrerament d'un èxit merescut, per la qual cosa és gairebé «assetjat» diàriament per molts mestres i alumnes que li solliciten constantment entrevistes i comentaris. Nosaltres no vam voler ser una excepció, i també li'n vam demanar una per a artilletres, que no hem pogut obtenir sinó després de més d'un any d'intentar-ho. Com sigui que li era molt difícil de rebre'ns, li vam enviar les preguntes per escrit per tal que ell les contestés de seguida que pogués. I així ha estat:

—Sr. Calders, diuen que el seu pare Vicenç Calders i el pedagog Josep Peronella, de l'escola catalana Mossèn Cinto, van ser dues persones que li van encomanar el gust per la lectura i l'escriptura. Expliqui'ns com són els seus primers intents literaris i quins eren els autors amb els quals s'identificava.

—Sí: tal com dieu, la influència del meu pare i del senyor Josep Peronella foren decisives en el desvetllament de la meua vocació literària. Els primers intents els vaig fer a l'Escola Catalana Mossèn Cinto, en l'exercici d'una assignatura («Redacció») a la qual es donava molta importància. El conte «El primer Arlequí» fou un d'aquests treballs. Quan el vaig escriure, jo tenia catorze anys.

—Als vint anys, gràcies a Tísner, entra a formar part de la redacció del Diari Mercantil. Posteriorment treballarà en altres periòdics com Treball, La Rambla, Diari de Barcelona... Quins records en té d'aquells diaris?

—Pel que fa a la premsa, els diaris d'aquella època eren molt diferents dels actuals, sobretot quant als seus mitjans econòmics. Al «Diari de Barcelona», quan se'n va incautar «Estat Català» durant la guerra, hi feia la caricatura diària. El meu pas per «Treball» i «La Rambla» fou molt breu. Al «Diari Mercantil», sota la direc-

ció d'en Josep Janés i Olivé, vaig ésser-hi durant més temps. Era una empresa que ara ens semblaria gairebé pintoresca. Els seus tallers ens farien pensar en els diaris contemporanis de la conquesta de l'Oest americà. El tiratge era molt curt, els redactors i col·laboradors cobràvem quantitats modestes i, tot plegat, inclinava a creure en els miracles de supervivència.

—Què va significar per a un jove periodista i dibuixant que s'obria pas en el món de la literatura l'experiència de la guerra civil?

—Per a mi com per a tothom fou un drama terrible. En la meua vocació d'escriptor català, i en català, nacionalista i d'esquerres, va significar una ensulsiada total.

—Acabada la contesa, passeu la frontera amb diversos intel·lectuals i us installeu al castell de Roissy-en-Brie en companyia de Mercè Rodoreda, Armand Obiols, Francesc Trabal, Joan Oliver, Anna Murià, Agustí Bartra... Quin era l'estat d'ànim de tots vosaltres en aquell moment?

—Érem joves i crec que l'exili era més lleu que allò que van haver de suportar els obligats a quedar-se aquí. A Roissy-en-Brie ens vam trobar aplegats un grup d'escriptors amb uns mateixos ideals i la perspectiva d'haver de refer la nostra vida, pràcticament a partir de zero, no ens angoixava gaire. Sofríem, és clar, per la situació del nostre país, però estàvem convençuts de poder continuar lluitant, des d'on fos, en el sentit que fos...

—Després de França aneu a Mèxic. Vostè ha dit que la tria d'aquest país va respondre al fet que aleshores hi residia el poeta Josep Carner. A Mèxic hi va viure vint-i-tres anys. Ens podria parlar de l'ambient cultural que hi havia entre els exiliats catalans i també de la seva relació amb Carner?

—Bé: la presència d'en Josep Carner a Mèxic fou determinant en el moment de decidir-me per aquell país. Però, si he d'ésser just, no fou pas l'únic motiu. Entre els exiliats catalans (i, en justícia, només en puc referir als escriptors) hi va haver consciència immediata de la possibilitat que ens oferia Mèxic de publicar en el nostre idioma, prohibit i perseguit a Catalunya. Ens vam posar a treballar de seguida en aquest sentit, en bona part sota el guiatge d'en Josep Carner. Els resultats són prou coneguts: aparegueren una colla de publicacions en català, que en certa manera van representar la continuïtat d'una literatura i d'una voluntat d'expressió brutalment interrompudes. He d'afegir que aquesta tasca no hauria estat possible sense la contribució d'impresors, editors i exiliats de professions diverses que ajudaren a realitzar-la.

En Josep Carner em concedí el do de la seva amistat i del seu mestratge. Em va facilitar, a més, la primera feina renumerada que vaig tenir a Mèxic.

—El 1962 retorneu a Catalunya. Com troben el país i la nostra cultura? Com van reaccionar els vostres fills en trobar-se en un país que no era el seu?

—Ara, amb la perspectiva que dona el pas del temps,

hem anat mitificant una mica la dècada dels anys seixanta. La dictadura franquista començava a declinar, l'economia millorava lentament i existien grups d'activistes que treballaven esforçadament per salvar tot el que els era possible. Això és aplicable, també, a la nostra cultura. Jo no vaig tenir grans sorpreses perquè estava ben informat de la situació del país. Durant la meua estada a Mèxic, havia mantingut correspondència regular amb el meu pare, amb en Joan Triadú i amb en Rafael Tasis. D'altra banda, la premsa mexicana s'ocupava dels afers de la Península, amb plena llibertat, de manera que en molts aspectes estàvem més ben informats els residents a fora que no pas els ciutadans de l'interior. Repeteixo que no vaig tenir gaires sorpreses.

—*En una època en què predominava el «realisme social», la seva obra inspirada en allò que els crítics anomenen «realisme màgic» no arriba a imposar-se fins que el grup Dagoll-Dagom triomfa amb el muntatge Antaviana. Vostè hi creu en les etiquetes col·locades a la literatura? Fins a quin punt un escriptor ha de deixar que la seva obra pugui ser adaptada a altres mitjans?*

—Aquesta pregunta em suggereix diverses matisacions. En primer lloc, això de les «obres que s'imposen» em neguiteja una mica. Vivíem una de les etapes més angoixoses de la nostra història i era molt difícil que fos permesa la «imposició» de l'obra de cap autor català, en català i manifestament catalanista. Crec sincerament que no vaig ésser pas l'única víctima, i ni tan sols la més significada.

Sóc deutor de grans satisfaccions al grup Dagoll-Dagom i a *Antaviana*. Però no seria just d'oblidar que abans del muntatge teatral dels meus contes (molt abans) ja m'havien estat concedits els premis *Víctor Català*, *Sant Jordi* i crítica «*Serra d'Or*» de contes.

Qui sap si, en lloc de parlar d'*etiquetes*, parléssim de *classificacions* quedariem més tranquils. És evident que l'exercici de la crítica és indispensable per a qualsevol literatura, i ho és, també, que els crítics han de recórrer a certes catalogacions per tal d'establir uns principis d'ordenació.

He dit moltes vegades —i ara m'obligueu a repetir-ho— que quan un autor publica la seva obra, ja no n'és l'amo absolut. Cada lector és amo d'allò que hi troba. I si aquest lector és director de cinema o de teatre, o il·lustrador, o exerceix funcions directives a la ràdio o a la televisió, em sembla lícit que un text literari pugui suggerir-li una versió en el llenguatge expressiu que li és més propi. Sense oblidar que és de llei (i així se sol fer) sol·licitar l'autorització de l'autor abans de procedir a qualsevol adaptació.

—*Actualment es dedica plenament a l'escriptura i és un autor d'èxit. Com viu aquest reconeixement i aquesta valoració popular de la seva literatura?*

—Podríem dir que passo una bona temporada. Que durí! però partint de la base que això té un interès purament personal, per molta satisfacció que n'obtingui, he de dir amb el cor a la mà que trobo molt més important saber que no em trobo sol. Referint-nos a la

nostra literatura, es pot parlar d'un veritable moviment amb consciència de servei a una llengua i a un país. Si jo hi he contribuït en una certa mesura, em faria sentir molt ben pagat.

—*Quina importància té el somni, la fantasia, l'insòlit i l'humor en la seva obra?*

—El somni, la fantasia, l'insòlit i l'humor tenen una gran importància no tan sols en obres de mena personal, sinó en la vida. No voldria pas fugir d'aquesta regla!

—*Actualment s'ha revaloritzat molt el gènere literari del conte, que històricament estava poc considerat, davant de la novel·la, amb autors de gran èxit com Quim Monzó, Sergi Pàmies etc. També altres gèneres menys valorats històricament com la ciència-ficció, la novel·la negra i fins i tot les eròtiques estan vivint uns moments d'èxit de vendes. Significa això que la normalització de la nostra literatura és un fet?*

—Em sembla que abans ja he contestat una mica aquesta pregunta. No m'atreiria a afirmar que ja és un fet la normalització de la nostra literatura, però em sembla evident que ens hi anem acostant.

—*Un home com vostè que al llarg de la seva vida ha treballat amb la llengua catalana, com valora les polèmiques entre els partidaris del català que va normativitzar Pompeu Fabra i els que propugnen una revisió d'aquesta normativa? S'ha trobat sempre còmode amb les solucions que va donar Fabra?*

—Més que no pas polemitzar —que sol ésser saludable—, el que em sembla perillós, en aquests moments, és pontificar. No crec que ningú tingui el dret d'erigir-se en autoritat pel seu compte, ni que tingui la facultat de desqualificar o objectar una feina feta amb molts afanys i grans dificultats.

En parlar de les «solucions» fabrianes no se m'acut pensar en comoditat, sinó en utilitat. En Pompeu Fabra no era dogmàtic i, sovint, proposava més que no pas dictava. Crec que allò que ens cal, més que no pas rectificar la seva obra, és completar-la: ell va suggerir amb freqüència que l'ajudéssim a fer-ho.

—*Sr. Calders, en l'actualitat analitza la realitat catalana a través dels articles a la premsa —uns articles molt llegits i valorats—. Com veu el nostre país? Davant del futur de la llengua, la cultura i la nació catalana, és optimista o pessimista?*

—Sóc optimista i em sembla que tinc els meus motius. A desgrat dels molts problemes que ens angoixen, dels perills que ens assetgen i del llarg camí que encara ens falta recórrer, considero que hem fet un pas endavant extraordinari. La qual cosa no ens eximeix de continuar lluitant amb tenacitat i fermesa, sinó tot al contrari: es pot treballar en molts sentits i no tindriem excusa si no ho féssim.

—*Moltes gràcies per la seva amabilitat en respondre aquest qüestionari.*

SALVADOR PUJOL ARGUDO
JOSEP RAMON RECORDÀ

EL FENOMEN RETAULE

La remor perd intensitat. Quatre músic travessen la sala i prenen lloc davant llurs instruments. La llum es va esvaint fins a esdevenir fosc. Una mica de música i dos focus s'encenen. A banda i banda de l'escenari dos personatges vistosament guarnits són il·luminats. Ara tot és silenci. Els dos apareguts descorren el teló i al mig de l'escenari, com penjat de les estrelles, un gronxador sosté una donzella. Un dels personatges inicials empeny el gronxador que inicia un rítmic moviment de vaivé. En aquell moment sona la música. El vel de gasa s'extén davant els ulls expectants del respectable públic. La donzella, acaronada pel moviment, i protegida per la penombra, comença a cantar.

D'aquesta manera va començar *El Retaule del Flautista* per a les més de dues mil persones que fins ara han assistit a les representacions de l'obra. Però per a una cinquantena de persones, el principi havia estat molt diferent i molt anterior. Actors, músics, tècnics i col·laboradors han hagut de treballar durant nou mesos per oferir al públic dues hores d'espectacle. Han estat nou mesos laboriosos, de preparació, assaigs, nervis, preocupació, esperança, por, il·lusió... Nou mesos de gestació que han donat el fruit desitjat i al final hem pogut festejar una maternitat joiosa.

Tot començava l'any 89 quan se'm va oferir la possibilitat de participar en un muntatge de l'Esbart Teatral. El Jeroni Oller, director de l'obra, em va facilitar una còpia del text i una gravació de les cançons. Feia uns quants anys que jo havia deixat l'Esbart, i la idea d'interpretar m'atreia força, així que em vaig decidir. A l'escenari seria el regidor Batts.

Assajar, provar, canviar, afegir, retallar, enllaçar, refer, repetir... aquesta va ser la tònica de treball. Els petits per una banda; els grans per una altra; els músics al seu aire; cadascú necessitava un sistema diferent de preparació. L'heterogeneïtat del col·lectiu no permetia realitzar una planificació unificada. Els petits necessitaven més atenció i només podien assajar els caps de setmana. Els grans ens repartíem els dies: regidors els dijous, síndics els dimarts...

De mica en mica es va anar embastant la feina. Primer calia enllestir la de cadascú, i després incorporar-la i adaptar-la al grup. Aprendre el paper és el primer de tot, després construir el personatge. Provar diferents veus,

practicar diversos estils de caminar, buscar característiques i tics corporals fins arribar al tipus més convincent. Un cop creats els personatges, «només» faltava lligar la interpretació de tots, incorporar la música, confeccionar el vestuari, dissenyar la il·luminació, muntar l'escenografia, fer la publicitat i tot estaria a punt per estrenar.

El 23 de setembre l'Esbart va representar per primera vegada *El Retaule del Flautista*. No hi havia por que sortís malament, però sí molta preocupació. En obrir-se el teló, la respiració dels que estàvem dalt de l'escenari es va aturar un moment i els cors semblaven tenir pressa. Amb la primera rialla del públic, la tranquil·litat va treure el cap a l'escenari; amb el primer aplaudiment s'hi va instal·lar. Al final, tota la tensió acumulada durant l'obra va sortir entre els llavis dels actors tot cantant la darrera cançó. Era el comiat. L'espectacle s'havia acabat.

Ningú no s'imaginava que aquell final esdevindria el principi d'un èxit inesperat però desitjat. Després d'aquell dia es van haver de prorrogar les funcions. Sis representacions a Castellar, una a Terrassa i la demanda continua. Properament es repetirà a l'Auditori i probablement a altres localitats. Però el més important d'aquest èxit no ha estat això sinó la repercussió que ha tingut a nivell popular.

El Retaule del Flautista ha servit per desvetllar l'interès i la participació dels castellarencs envers els espectacles culturals que es programen a casa nostra. Fins ara, i des que es va inaugurar la nova sala, s'ha treballat en aquest sentit: concerts, teatre professional, espectacles per a nois i noies. De mica en mica, s'ha anat creant una consciència col·lectiva cap al consum cultural i la participació popular, però faltava quelcom que fes l'empenta final. Amb l'espectacle de l'Esbart, s'ha arrodonit la feina i s'ha viscut l'esclat d'un «boom» insospitat. S'ha vist que pot ser, i de fet ho és, més bona que altres més habituals.

Després del «fenomen Retaule», l'Auditori s'ha omplert més que mai; els abonaments per a la programació de la conselleria de Cultura gairebé s'han exhaurit, els espectacles de Rialles han batut rècords d'assistència... Amb tot això no vull donar el mèrit exclusiu a l'entitat teatral, cal tenir molt present que altres grups han treballat de valent per aconseguir-ho, però no es pot negar que amb la darrera proposta de l'Esbart s'ha accelerat el procés i s'ha reforçat els fonaments per mantenir una estabilitat cultural de qualitat. Com a castellarencs estem obligats a tenir-la i continuar-la.

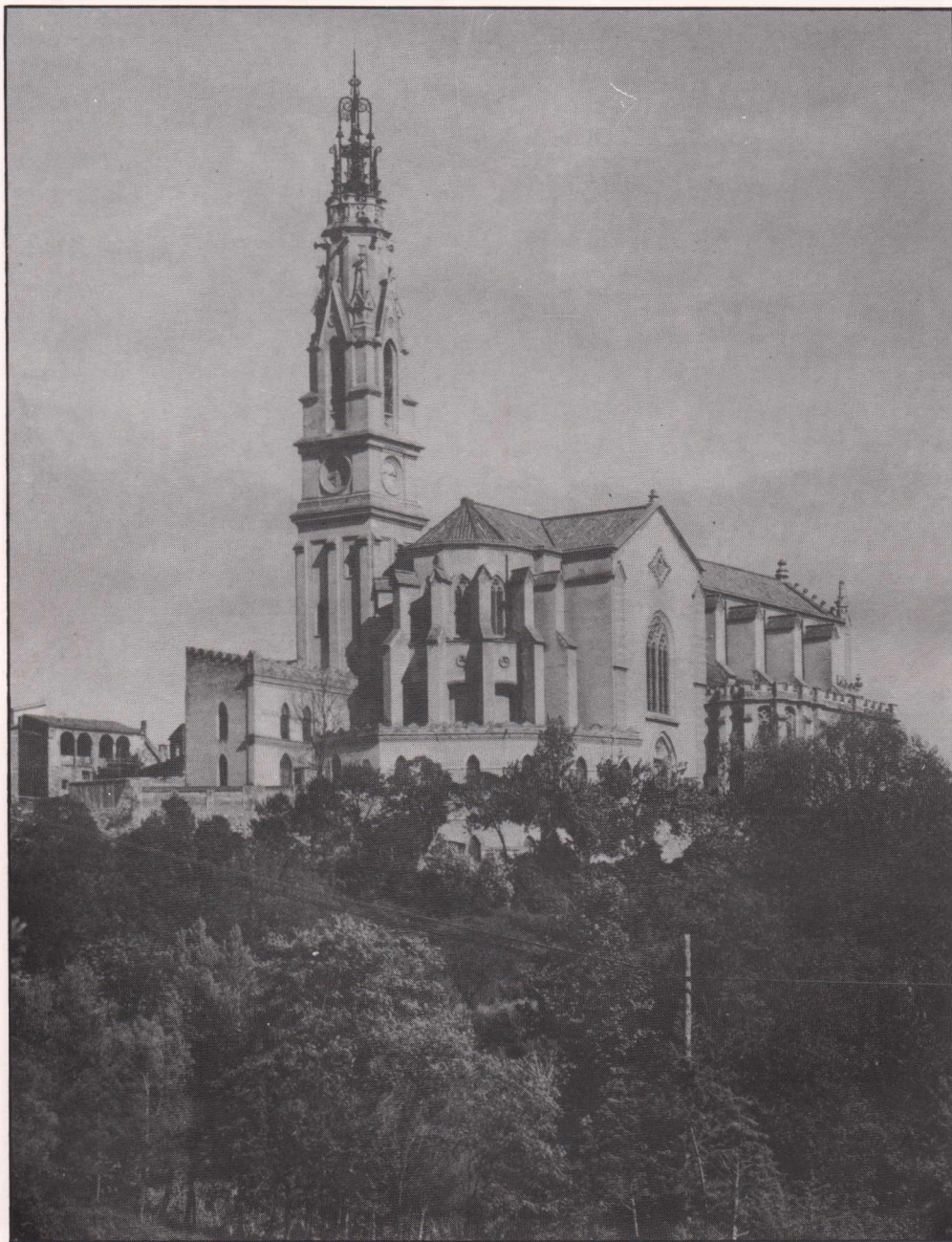
GABRIEL RUIZ

ARXIU GAVÍN

INVENTARI D'ESGLÉSIES DE CASTELLAR (i III)

Església Parroquial de Castellar del Vallès (coneguda popularment per «la catedral del Vallès»)

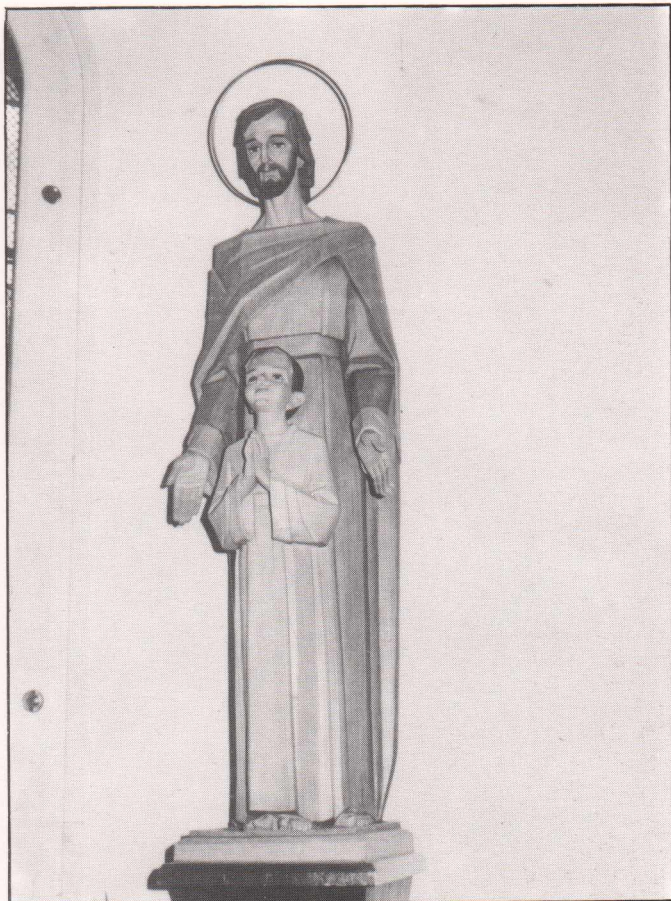

Església Parroquial de Sant Esteve

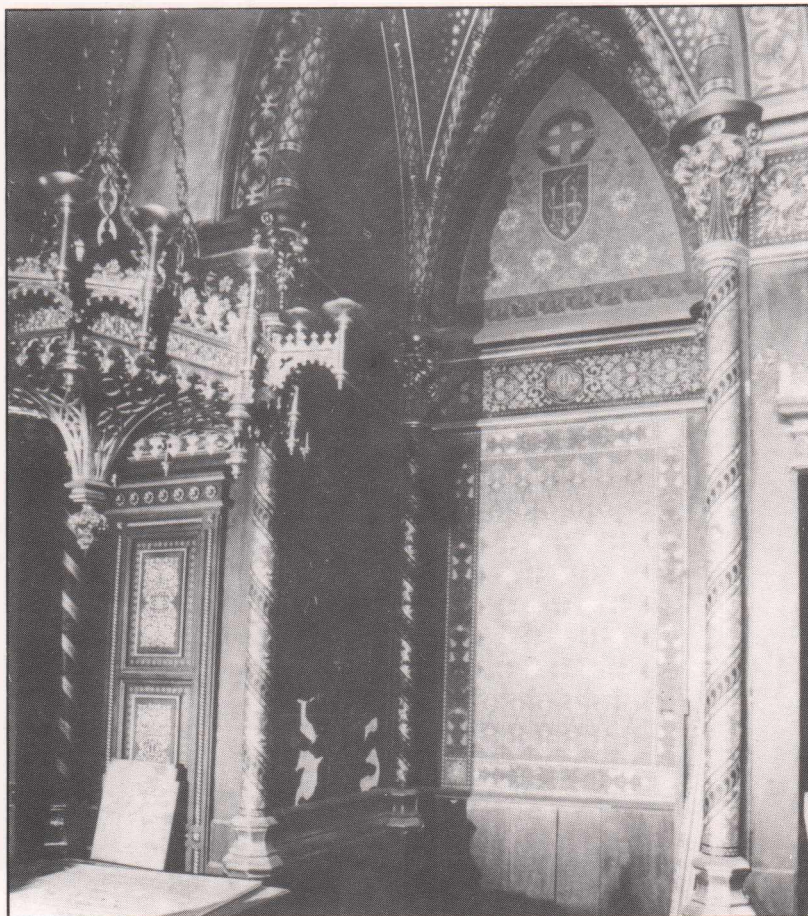

Capella de la Mare de Déu del Roser (col·legi La Immaculada)

Capella de Sant Josep (antic Hospital)

Capella oratori de Sant Josep (Palau Tolrà)

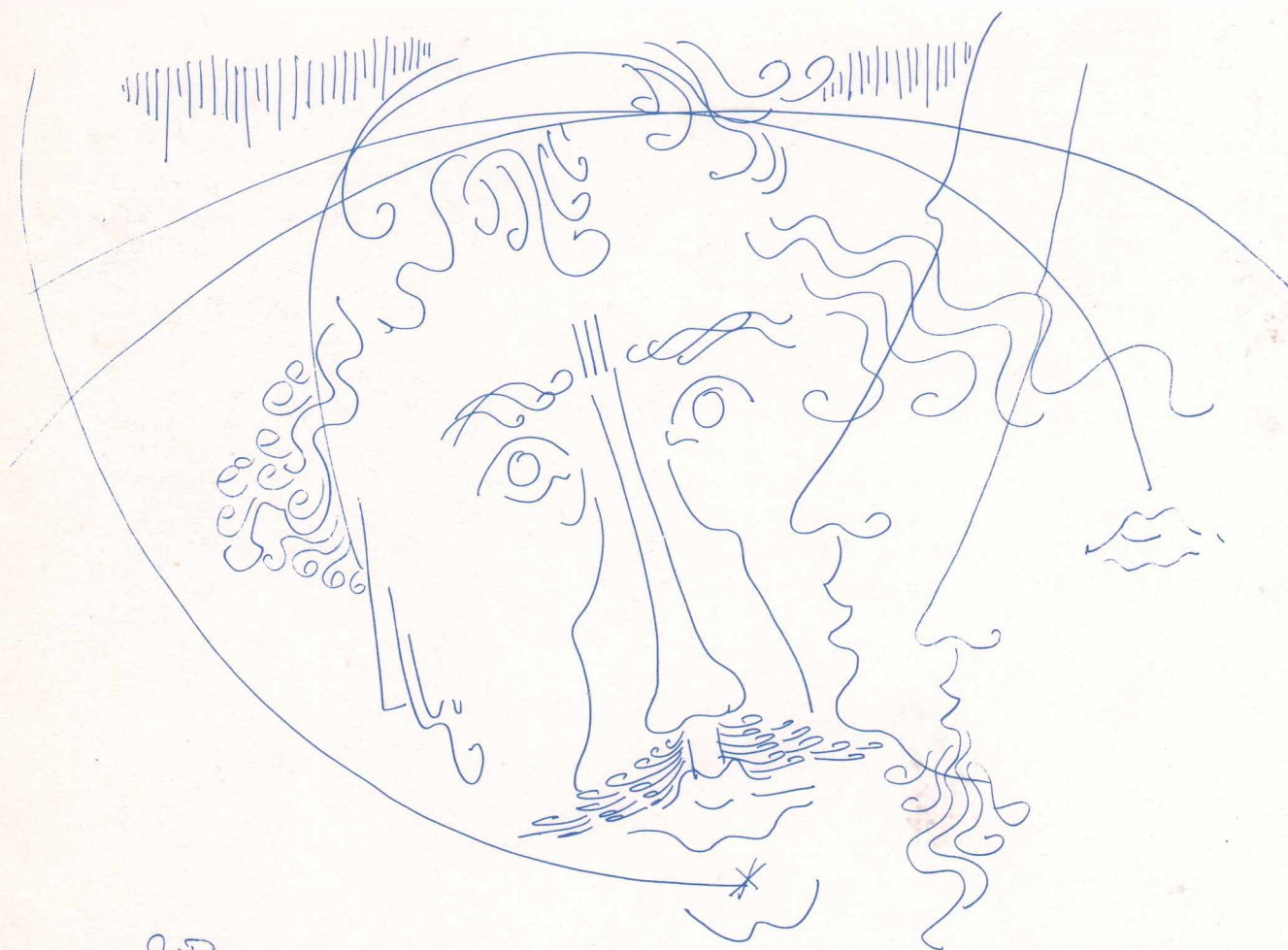
Església de la Mare de Déu de Montserrat

MIQUEL DESCLOT

APUNTS AMB DATA
1987

→ M. Desclo
3-10-87

JUSTIFICACIÓ

Sempre m'ha agradat de tenir a mà un quadern per apuntar-hi notes breus —o no tant— sobre qualsevol cosa que, en la vida de cada dia, em pugui desvetllar una reflexió o una divagació, per insignificant que sigui. Malauradament, l'obligada doble dedicació a la universitat i a la literatura no m'ha deixat prou lleure per complir amb l'esmentat quadern, i de fet només han esdevingut realitat les notes sorgides en un moment no massa asfixiant de feina; les altres possibles s'han dissolt en les aigües insondables de l'oblit. El quadern, doncs, no m'ha crescut gaire en aquests darrers anys, però, malgrat això, encara puc pellucar-hi alguna cosa per donar fe de vida als meus conveïns interessats per les lletres. El present recull és una tria, que he intentat que fos prou variada, de les notes de l'any 1987.

14 de gener

Aquests tres darrers hiverns ens han visitat les nevades amb una puntualitat i una intensitat més pròpies d'un clima nòrdic que no pas de la nostra absurdament envejada benignitat mediterrània. Ara mateix una curta nevada de poc més de dues hores, amb volves grosses i flonges com plomes d'ànec de festa major, ha convertit la morera del jardí en una mena de sicòmor de Durham.

El que de debò m'agrada de la neu és el silenci que imposa al sorollós i maleducat progrés.

*

A poc més d'una hora de la nota anterior, la tramuntana està despenjant, de pressa i sense contemplacions, la neu dels arbres. Les inclemències, diligents, es relleven. És la famosa benignitat del nostre clima.

*

Fa un parell de dies, en un primer assaig de nevada, em va sorprendre com la neu emmantellava fins la tofa de pèl negre dels gossos de casa, que corrien alegrement pel pati, com criatures engrescades amb la novetat. Em vaig asseure a la taula i vaig escriure aquest començament d'haikú:

*La neu emblanca
el llom dels gossos negres.*

En arribant aquí em vaig aturar: en aquell moment no sabia acabar-lo, no trobava la clau per tancar-ne el pany. Tot d'una, al cap de poca estona, aquella veu que arriba de no sé quina fondària oculta em dictava, sense cap consciència jo de tenir-hi art ni part, aquestes paraules aparentment absurdes i sense connexió amb el que jo havia escrit:

Camins innúmers.

Tan bon punt les vaig haver transcrites al paper ja m'adonava que era l'altra veu la que tenia raó.

15 de gener

Al *Quadern de Durham* vaig anotar, fa gairebé cinc anys, arran d'uns fragments de *Nabí* i d'*El preludi* wordsworthià, l'angoixa, la basarda del poeta la seva missió, que molt sovint se li presenta com un camí àrid i costerut, i que doncs li fa envejar la sort del pagès o de l'artesà, els quals treballen confiadament en la seva feina sense haver-se d'enfrontar amb aquella mena de reptes interiors, violents i descoratjadors.

No em resulta sorprenent, ara, de retrobar aquest sentiment en la poesia xinesa T'ang, vella d'onze o dotze segles. A *Els camperols del riu Wei*, per exemple, Wang Wei acaba el poema dient (en la versió de Dolors Folch i Marià Manent):

*Els envejo la pau, la vida arrezerada,
i canto l'oda que té un aire trist*

També el poema *Civilització*, de Yüan Txieh, es pregunta, al final de la presentació d'una contrada de gent primitiva i feliç, «si els Sants i els Savis ens han fet de veritat cap bé». I finalment, a *El poblet de Txu Txe'ên*, el gran Po Txü I acaba amb aquests quatre versos, que tradueixo de la versió d'Arthur Waley:

*La brasa del dolor m'ha consumit el cor,
el destret m'ha gebrat les arrels dels cabells:
és en aquesta angoixa que he passat la vida.
Com he envejat els homes del poblet de Tx'ên!*

De tots tres, és clar, el poema de Po és el més dens i el més colpidor, però el sentit final és comú als tres poetes.

Suposo que en el cas dels poetes xinesos cal comptar també amb el sentiment taoista segons el qual tota mena d'intervenció humana en l'ordre canviant del cosmos, tota forma de civilització, tendeix a trencar l'harmonia universal. I l'única manera, doncs, de recuperar-la poc o molt és retornant a la puresa original, al primitivisme, a la solitud retirada. No és estrany, així, de constatar que l'ideal de la majoria dels poetes xinesos —i japonesos— sigui l'allunyament, la reclusió a les muntanyes. Com un retorn a la deua pura, impol·luta.

Els grans poetes clàssics xinesos potser ens són tan propers perquè, pels seus camins, arribaren ja fa segles a moltes de les formulacions i dels problemes de la poesia moderna occidental. És a dir, del Romanticisme. A part que la Humanitat, al llarg dels breus segles de la seva existència i a l'ample del no menys breu espai del cosmos que li ha estat concedit, no ha canviat d'una manera perceptible sinó en les vestidures amb què es guarneix.

16 de gener

La irrupció, aquests últims temps, de l'haikú en la meua vida imaginativa ha anat significant la troballa d'una esclatxa per on aquella estranya i incomprensible energia que en els últims temps hem batejat amb el nom de *creativitat* pogués escolar-se regularment. Potser, en definitiva, ha significat la identificació amb una forma, o millor d'un suport, on aquesta energia ha après a cristal·litzar d'una manera habitual. És l'haikú com a gènere, més que no pas com a forma retòrica, el que m'ha interessat i m'ha dut a aquesta minúscula resurrecció. Potser de moment no em durà més enllà d'una

mena de poesia menor, és cert, però almenys ja ha fet que s'obriessin les deus, obstinadament tancades durant més de cinc anys. No m'inquieta pas el fet d'escriure poesia menor: al costat de Dant o de Shakespeare, qual-sevol poeta és irremissiblement menor; i això no priva en d'Això o en d'Allò de continuar escrivint amb la mateixa ingenuïtat que si fossin els millors del món. Per fortuna (però, a vegades, per desgràcia).

La brevetat de l'haikú, la seva captació del moment intens i de les significacions ocultes, s'han coaligat momentàniament amb la meua manera de fer i amb les meves possibilitats actuals de dedicació per permetre'm d'alliberar una part de la càrrega acumulada durant aquests anys de replantejament silenciosos. Un pont de silenci separant —o unint— el cant de l'adolescent i la brevetat del que s'ha d'endinsar en la maduresa.

Una certa consciència de tot això em conduïa al poema de Hölderlin *La brevetat* (*Die Kürze*), que sembla escriure per mi l'esmentada història, i que m'ha empès a assajar una versió de la seva primera estrofa:

*Per què ets tan concís? ¿Que ja no estimes, doncs,
com altre temps el cant? Quan, de jove, cantaves,
als dies de l'esperança,
no sabies acabar!*

La segona estrofa del poema rebla el clau d'una manera esbalaïdorament inequívoca:

*Com el meu goig, el cant. ¿Vols a la posta
banyar-te alegre? Doncs ja s'ha apagat, i la terra és
freda,
i aleteja l'ocell de la nit
sinistre als teus ulls.*

19 de gener

Hi ha un poema famós de Tao Txien en què, després d'afirmar que «el cor entotsolat crea un desert al seu entorn», i que en aquest desert ell hi cull crisantems, mira els turons de l'horitzó, on l'aire és fresc, i veu els ocells tornant aparellats, el poeta exclama, meravellat:

*Hi ha en tot això un significat profund;
però en anar per dir-lo els mots se'ns migren.*

En aquests parell de versos d'aparença tan senzilla sembla condensar-se, en embrió, el sentit de tota la poesia universal. No sé si no posar-los al capdavant d'aquests poemes breus que em van sortint.

28 de gener

Un fragment especialment instructiu del gran haikuista Bashō: «Adreça't al pi si vols aprendre res sobre el pi, o al bambú si vols aprendre res sobre el bambú.

I en fer-ho, deixa estar tota preocupació subjectiva que tinguis. Altrament t'imposes a tu mateix damunt l'objecte i no hi aprens. La poesia et brollarà tota sola quan tu i l'objecte esdevingueu una sola cosa: quan t'hagis capbussat prou fonament en l'objecte per veure-hi com un birbilleig ocult. Per més ben escrita que sigui la teua poesia, si el sentiment no és natural —si l'objecte i tu esteu separats—, aleshores la teua poesia no és poesia de debò, sinó tan sols la teua falsificació subjectiva».

Un altre no menys digne de memòria: «El que és important és mantenir la ment ben alta en el món de la comprensió veritable i en tornar al món de l'experiència diària cercar-hi la veritat de la bellesa. Fem el que fem en un moment determinat, no hem d'oblidar que allò té relació amb el nostre jo perdurable que és la poesia».

30 de gener

Ahir, a primera hora de la tarda, moria J.V. Foix, de mort ràpida i dolça. Tothom remarca la desaparició d'un dels poetes catalans més alts de tots els temps. És clar. Però a mi, amb ell, se m'ha mort a més —o sobretot— l'avi d'elecció. Em sento orfe com a poeta, però encara més com a persona, perquè al capdavant el poeta no se'ns ha mort: qui ens ha deixat és l'home Josep Foix i Mas, aquell home que —contra el que diu una certa brama— sabia fer-se estimar de qui sabia que podia estimar-lo. Només el dia abans, al vespre, poques hores abans de la seva mort sobtada, jo hi havia parlat per telèfon per felicitar-li els noranta-quatre anys que complia. Sinó que ell no em sentia gaire bé —suposo que per culpa dels telèfons, perquè no m'havia mai donat mostres apreciables de sordesa important—, i la conversa va tenir un caire hipnagògic que a ell li hauria hagut de fer una gràcia especial. Les darreres paraules que em va dir, per resoldre racionalment la confusió comunicativa, van ser: «Desclot, em dono per felicitat!». I per acomiadat.

3 de febrer

Aquest últims temps, després de la lectura amorosa dels *Chinese Poems* d'Arthur Waley, m'he entretingut en una lectura força sistemàtica de la lírica japonesa. Tret dels singulars llibres de viatges de Bashō i d'una antologia d'Issa, no en coneixia pràcticament res, i doncs no és estrany que la meua pròpia recent dedicació a l'haikú m'estigués incitant a fer-hi una llarga passejada. I finalment l'he empresa: he partit de l'antologia de Geoffrey Bownas i Anthony Twaite *The Penguin Book of Japanese Verse*, però alhora he tornat als llibres de Bashō traduïts per Nobuyuki Yuasa, i a l'antologia d'Issa traduïda per Ricardo de la Fuente i Shinjiro Hiroaki. El mal, però, és que cap d'aquests llibres no ofereixen versions literàries comparables a les magnífiques realitzacions de Waley, i en conseqüència m'he trobat constantment assajant de dir-me aquells versos en una for-

ma literària que es deixés estrènyer i estimar. El resultat és que, gairebé sense adonar-me'n ni proposar-m'ho, he acumulat ja una seixantena d'epigrames, entre tankes i haikús. No vull dir que tots ells siguin ja versions literàries compartibles (tot i que em penso que alguns han quedat bastant rodons), però constitueixen un punt de partida considerable que qui sap si un dia no es podria convertir en un recull publicable.

24 d'abril

Assegut davant la finestra de l'estudi de Fontclara, m'encanto sovint badant pels vidres, mentre els pagesos passen i repassen per sota, muntats en les seves maquinasses cada cop més fantàstiques i sorolloses. Més d'un es deu gratar el cap en veure'm quiet darrere els vidres —això, en el problemàtic supòsit que s'amoïnin a alçar la vista cap a la meua finestra. Jo, mentrestant, em tradueixo de l'anglès de G.W. Robinson aquest poema de Wang Wei:

*Visc retirat vora les aigües del riu Tx'i
La terra de llevant és erma i sense un puig
El sol ja s'ha amagat enllà de les moreres
El riu fulgura entre els poblets
Els rabadans se'n tornen als seus veïnats
Els perdiguers segueixen els seus amos cap a casa
I què ha fet l'home que no té feina?
Ha passat tot el dia rere la porta tancada.*

Deu fer cosa d'un mes que torno a freqüentar l'obra de Blake, arran de la propera edició de les meves versions dels seus llibres profètics. Mai com ara —ni tan sols quan el traduïa— m'havia semblat tan important i atractiva l'obra d'aquest genial Guillem el Foll. Només la figura del nostre Ramon Llull em sembla comparable, per diverses raons, a la d'aquest home extraordinari que la seva època no va comprendre perquè realment no podia: William Blake vivia, pensava, imaginava, pintava, escrivia i gravava des d'un esquei elevat molt per damunt del nivell de terra en què es movien els seus contemporanis.

«La imaginació no és un Estat: és l'Existència humana mateixa».

6 de maig

La setmana passada em vaig dedicar a pagar el meu tribut anual a les escoles, que pels volts de Sant Jordi senten la pruija quasi malaltissa d'ensenyar un escriptor a la mainada, com si la gent del gremi de la lletra només afloréssim a la memòria dels mestres en aquesta data bon tros folklòrica. Malgrat els tronadíssims muntatges que de vegades et trobes, confesso que no em desagrada gens de pagar aquest tribut, sobretot quan tens oportunitat de veure els treballs que les criatures han

fet amb les teves coses, i d'escoltar les curiositats que els bullen al cap, que de vegades són ben estimulants i tot. Aquest any he passat per una gran escola pública, a Sant Pere de Ribes, per una petita escola rural unitària, a Ullastrell, per una gran escola cooperativa, al barri de la Sagrada Família, a Barcelona, i per una petita escola cooperativa, a la Sagrera, també a Barcelona. L'experiència més atractiva i satisfactòria ha estat, sens dubte, la d'Ullastrell, on tant la mainada com els mestres estaven particularment «motivats», que en diuen ara, i es van abocar a la feina amb una il·lusió i una imaginació ben poc freqüents. Sobre el meu conte *Val més un ocell a la mà que cent a volar* van fer de tot, des de cantar-me una cançó a cor, els més menuts, fins a ballar-me una dansa, elaborada coreogràficament amb molta traça per ells mateixos, passant per muntatges audiovisuals, auques i poemes *ad hoc*. Al final, quan jo ja estava del tot enlluernat, em van regalar encara un cistell ple dels productes alimentaris propis de la contrada, que han resultat ser exquisits del primer al darrer i que probablement expliquen el rar «esperit» d'aquesta mainada i d'aquests mestres. Tot plegat, un exemple de com amb un esclat i una espadenya es pot treballar molt millor, si hi ha cera per cremar, que no amb sabates de pell italianes, si no n'hi ha.

Els més petits d'aquesta escola de poc més de cent criatures, l'escola Serralavella, em van fer algunes de les preguntes més divertides de tota la setmana. Una menuda de 5 o 6 anys que es diu Judit em va demanar, tímida i amb poca veu:

—Quan eres petit ja eres escriptor?

Gran esclat de rialles generals, mentre la nena em clavava els ulls com espantada i jo me la mirava aguantant-me el riure per no espantar-la encara més.

—Una mica —que jo li vaig contestar—. A casa tinc una foto de quan era petit on ja estic escrivint assegut en una taula. I diuen que no ho feia del tot malament.

Una altra nena, llavors, em pregunta:

—I com escrius?

—Doncs amb un llapis, ves. I tu?

Temo que aquí els vaig desconcertar i decebre no pas poc, perquè evidentment estaven esperant una explicació de la indestructibilitat de la lletra impresa. Ho vaig comprendre a la següent pregunta:

—I com t'ho fas, quan t'equivoques?

—Doncs esborrant.

—I amb què esborres? —insistien, cada cop més perplexos.

—Amb una goma, ves.

Mirades de sorpresa i d'incrèdula creixents. La mateixa Judit d'abans aprofita el parèntesi de desconcert i em demana:

—I fas la lletra grossa o petita?

La nena, òbviament, es deu estar barallant amb els trencacolls de l'escriptura primerenca i busca confirmacions que li permetin de resignar-se a allò que la mestra li fa fer. Cadascú per on l'enfila. Llavors s'aixeca un nano

que diu que té fama d'original, també ben petit, i em demana literalment:

—Què faràs quan siguis *professional* d'escriure?

El marrec, no sé com, havia comprès que jo no podia viure encara de la lletra, però que aspirava legítimament a fer-ho.

—Doncs aquell dia em compraré deu ampolles de xampany del millor i me les beuré una darrere l'altra sense respirar.

—Alça, quina trompa! —exclama, poc convençut, l'interrogador.

La festa, perquè va ser una festassa de debò, es va acabar al cim del poble, sobre el nou dipòsit d'aigua, en una talaia impressionant, amb l'alliberament d'unes quantes dotzenes de coloms (tot i que val més un colom a la mà que cent a volar), que van anar evolucionant en estol fins a trobar el bon camí de Terrassa, on els estaven esperant el seu colomar i les veges del berenar tan ben guanyat.

Si sempre fos així no em faria res d'anar-hi més sovint, a les escoles. Però em temo massa que això, ai las, és l'excepció.

10 de novembre

Aquest matí, a classe, a Bellaterra, mentre badava per la finestra —els estudiants estaven redactant en silenci—, un tallarol de casquet ha vingut a investigar, i espicossar, una mata d'olivarda encara molla de la nit, a un parell de metres escassos dels vidres de l'aula. Feia un matí brillant i lluminós, amb aquell sol passat per l'alambí que només es veu a la tardor, després de ploure, en entrar la tramuntana. Jo, encorbatat i amb les llenganyes esvaïdes de poc, m'he sentit més engabiats que mai. El tallarol ha marxat, lluent boleta de llana grisa, sense ni mirar-me.

13 de novembre

A la tarda del dia del tallarol, per mirar d'alliberar-me del pes depriment de la gàbia, vaig baixar a la font de can Pèlachs amb una garrafa de pretext, i vaig vagarejar una estona a l'ombra frescal dels oms, les alzines i els roures, embolcallats en aquell indret amb un gec espès teixit amb arítjol, vidalba, heura i vidiella. Com acostumo a fer en aquests casos, vaig fer cap a la clariana conradissa que hi ha a tocar de la carretera, més enllà del Ranxo, passant a través dels replans dels àlbers i dels avellaners. Però en ser al capdamunt del corriol que mena al primer dels replans, ja vaig veure dues diagonals que barraven el quadro: dos d'aquells àlbers gegantins havien sucumbit, a la seva edat venerable, a l'embat de les pluges bíbliques d'aquesta tardor revolta. L'aigua els havia descalçat del seu llit sauló, i el vent els havia donat l'empenta definitiva. L'indret ofería una imatge de derrota esfereïdora. Em van venir al cap aquells

versos de Wordsworth, escrits després d'haver violat una avellaneda verge:

*...Un dolor va punyir-me en contemplar
els arbres muts, i, entre ells, el cel intrús.*

La desolació, visible fins i tot en l'herba pentinada brutalment per l'aigua avalotada, era tan aguda que et forçava a acabar de donar la raó al poeta anglès:

*Doncs, Amiga estimada, amb cor gentil
endinsa't per aquests frescals, i palpa
amb mà gentil: que el bosc té un esperit.*

Alguns dels meus àlbers preferits han caigut en aquesta massacre, però no n'han estat les úniques víctimes. El famós pi de can Juliana, un altre gegant immemorial, cantat pel seu antic propietari legal, Joan Arús, també ha caigut, irreparablement enderrocats. El poeta ja no podria cantar-li els tres versos finals del sonet que li dedicà:

*Oh, pi, que els meus ancestres han conegut un temps!
Que els fills i els néts et vegin com jo t'he vist, ensems,
t'estimin con un vincle i com un heretatge.*

I, encara, també el roure monumental de la font de can Casamada ha baixat a terra, desenant un dels pocs paratges que, a les terres de la banda sud del poble, es resisteixen heroicament a la invasió bàrbara del pi i de la indústria.

La gent del poble han sentit la pèrdua del pi de can Juliana i del roure de can Casamada com la de dos monuments històrics amb els quals s'identificaven. Sinó que un arc de triomf o una catedral es poden reconstruir pedra a pedra, i aquests arbres, dos entre tants milers, eren vivament únics i irrepetibles. Com dues persones. Poca gent, en canvi, es deuen haver adonat de la ruïna dels meus dos àlbers, més recòndits i potser menys espectaculars, però el que és jo n'he quedat una mica orfe, diguem-ho així perquè m'eren més íntims que no el pi o el roure.

Escriure aquestes coses, en plena eclosió de la febre urbana i del Barcelona més que mai, em fa sentir lleugerament culpable. Deu ser que, escrivint-ho, me'n confesso per fer-m'ho perdonar. Sinó que, tanmateix, ignoro davant quin déu.

26 de novembre

Aquest matí, des de la mateixa aula que fa uns dies posava un tallarol sota la meua consideració d'observador amb corbata, m'he topat una bellíssima cotxa fumada que trafiquejava a quatre passes de la finestra, com si la multitud universitària no existís. Fa riure que aquests ocells se'm presentin justament a la universitat,

gairebé com una burla, quan em podrien visitar tan bé al jardí de casa, on al capdavant només hi ha un parell de gossos inofensius, de bon tros més pacífics que no l'eixam universitari. Els ocells deuen pensar que el millor indret per exhibir-se en lliçons d'ornitologia pràctica és precisament la universitat. Senyal que també els ocells es deixen seduir pels dubtosos oripells de l'acadèmia. No hi ha un pam de net.

12 de desembre

Aquests dies, arran de la concessió del premi Pere Quart, i de l'aparició d'*Auques i espantalls*, me n'he sentides dir de tots colors. Des de fer-me, en més d'una ocasió, autor d'*Auques i ventalls*, fins a qualificar-me ingènuament de sàtir (com a autor de sàtires, és clar!), el repertori d'acudits amb què els il·lustrats periodistes del dia m'han ajudat caritativament a riure no té fi ni compte. Però potser el que més em continua sorprenent de tot plegat és la descarada —i estúpida— propensió he-

mofàgica amb què una majoria de periodistes s'han retratat per enèsima vegada. Troben que els meus versos són molts sòlids, però que la meua sàtira és molt líquida. Exigeixen sang i fetge, que me les hegui sense contemplacions, brandant el ganivet i la maça, amb persones amb noms i cognoms. No pretenen altra cosa, en definitiva, sinó que jo sigui prou barroer perquè ells em puguin entendre. Tots els instints depredadors i carronyaires que s'endevinen en el tarannà social de la depauperada Catalunya actual han pujat a la superfície sense el més mínim rubor. N'estic escruixit.

El famós faulista Iriarte, que en els temps de la meua infantesa encara es portava, començava el seu recull de faules curant-se en salut, i, preveient els instints de xacal dels «periodistes», ja hi advertia:

*Y pues no vituperan
señaladas personas,
quien haga aplicaciones,
con su pan se lo coma.*

artilletres

Bon Nadal

NADAL

*Per Nadal,
quan ve Jesús,
¿hi haurà el refús
d'un banal
tant se val?*

JAUME RAFANELL

Cornellà, Nadal del 1969.

Sala d'Exposicions **WATTS·ART**

Sant Pere d'Ullastre, 9 - CASTELLAR DEL VALLES

Del 2 al 17 de desembre del 1989

Xavier Caba

Olis i Ceràmiques

Del 23 de desembre del 1989 al 7 de gener del 1990

Antoni Marsal

Olis - Paisatges i Retrats

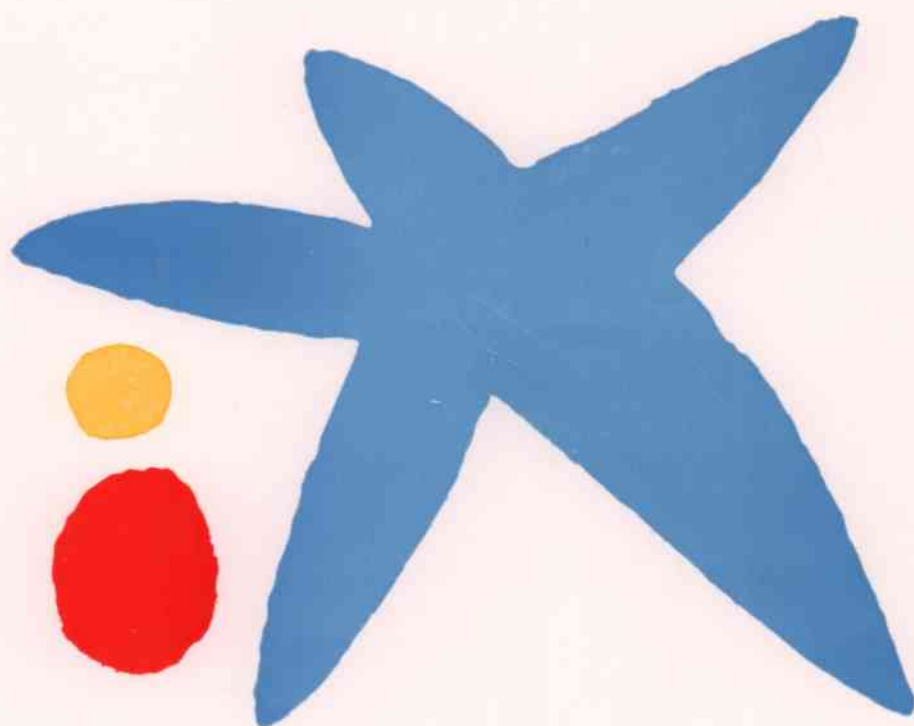
Ruscuet

Artilletres. — Revista Cultural. — Núm. 8. — Any IV. — Castellar del Vallès. — Desembre 1989. —
Edita: Artilletres. — Imprimeix: Gràfiques Castellar, carrer Puig de la Creu, 3, telèfon 714 51 42. —
Dipòsit legal: B. 14.427 - 1986. — Fotocomposició: Novotipo, passeig Tolrà, 15, esc. A, baixos, 4.ª. —
Preu de subscripció any 1989: 1.300 Ptes.

Portada: dibuix de Síria Brau.

caixa de pensions

CAIXA DE PENSIONS

"laCaixa"